

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ГОВОРУХА ЛЮБОВ СЕРГІЇВНА

УДК 342.25

**ДЕРЖАВНИЦЬКА ТЕОРІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ ХІХ-ХХІ СТ.**

**12.00.01 «Теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень»**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Науково-дослідному інституті державного будівництва і місцевого самоврядування Національної академії правових наук України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Серьогіна Світлана Григорівна,
Науково-дослідний інститут державного будівництва та
місцевого самоврядування НАПрН України, директор інституту.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Слинько Дмитро Вікторович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
теорії та історії держави і права;

кандидат юридичних наук, доцент
Передерій Олександр Сергійович,
Харківський національний університет імені В.Н.
Каразіна, доцент кафедри
державно-правових дисциплін
юридичного факультету.

Захист відбудеться «28» квітня 2021 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84а.

Автореферат розіслано «25» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. В. Гусаров

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Подальше реформування територіальної організації влади в Україні на засадах народовладдя, верховенства права та субсидіарності потребує створення відповідних доктринальних засад місцевого самоврядування. При цьому проведення будь-якої реформи місцевого самоврядування вимагає вибору однієї з теорій в якості своєї концептуальної основи. Цей вибір завжди має світоглядний характер, що підтверджується всією історією становлення та розвитку місцевого самоврядування як в Україні, так і за кордоном. То ж першочергового значення набуває питання про характер взаємин між державою і органами місцевого самоврядування, що є в нових умовах не тільки предметом наукових дискусій, а й питанням політичної практики.

Актуальність обраної теми зумовлюється й тим, що доктринальні дослідження сучасних правників, присвячені теоріям і концепціям місцевого самоврядування, доволі фрагментарно вивчаються вітчизняною юридичною наукою, а комплексні монографічні дослідження специфіки впливу державницької теорії місцевого самоврядування на практику правової регламентації засад, системно-структурної організації, компетенції місцевого самоврядування у зарубіжних країнах взагалі відсутні. Однак вітчизняна політико-правова теорія і практика гостро відчують потребу в глибокому науковому осмисленні питань співвідношення державних і муніципальних органів у механізмі публічної влади країн з різними моделями системно-структурної організації, ролі органів державної влади щодо забезпечення правової, організаційної, матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування, створення механізму ефективного державного контролю у сфері місцевого самоврядування.

Порушена у дисертації проблематика частково розкрита у сучасній вітчизняній літературі, присвяченій аналізу правової природи концепцій місцевого самоврядування, видів муніципальних систем в зарубіжних країнах, закономірностей розвитку і взаємодії держави та місцевого самоврядування, основних тенденцій розвитку самоврядних інституцій. Цінними джерелами є праці відомих вітчизняних учених-конституціоналістів і теоретиків права: М. О. Баймуратова, О. В. Батанова, І. І. Бодрової, В. І. Борденюка, В. А. Григор'єва, П. М. Любченка, О. С. Передерія, О. В. Петришина, О. О. Петришина, В. Ф. Погорілка, В. О. Серьогіна, С. Г. Серьогіної, Д. В. Слинька, Ю. М. Тодики, О. Ф. Фрицького та інших. Проте, як засвідчує аналіз наявної літератури, дослідження державницької теорії місцевого самоврядування у пострадянській правовій доктрині та сучасній зарубіжній правовій науці, вплив державницької теорії місцевого самоврядування на практику муніципального будівництва у пострадянських країнах, вивчені ще недостатньо. Окремі аспекти даної проблеми, отримавши певне висвітлення у роботах зазначених авторів, потребують подальшого поглибленого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України у межах фундаментальних тем «Державно-владні інституції в організаційно-правовому механізмі реалізації Конституції України» (державна реєстрація 0114U004238) та «Правові проблеми розвитку державотворчих процесів у контексті конституційної реформи в Україні» (державна реєстрація 0118U001380). Тема дисертації затверджена вченою радою НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, протокол № 12 від 14.12.2015 р.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин, що визначають і характеризують статус місцевого самоврядування в Україні та за кордоном.

Предметом дослідження є державницька теорія місцевого самоврядування у правовій доктрині XIX-XXI ст.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у з'ясуванні сутності державницької теорії місцевого самоврядування, виявленні основних причин та умов її формування, виокремленні основних різновидів і тенденцій розвитку, а також знаходженні можливостей для її практичного застосування в процесі здійснення реформи територіальної організації публічної влади та місцевого самоврядування в Україні.

Визначена мета зумовила постановку і розв'язання наступних *завдань*:

- розкрити витоки державницької теорії місцевого самоврядування та її обґрунтування у західноєвропейській правовій доктрині XIX ст.;
- визначити роль і місце державницької теорії місцевого самоврядування у вітчизняній політико-правовій науці та практиці XIX – початку XX ст.;
- з'ясувати співвідношення державницької теорії місцевого самоврядування з радянською державно-правовою доктриною та практикою;
- продемонструвати роль і місце державницької теорії місцевого самоврядування у сучасній зарубіжній правовій науці;
- висвітлити відображення державницької теорії місцевого самоврядування у міжнародно-правових актах та зарубіжному законодавстві;
- розкрити прояви державницької теорії місцевого самоврядування у пострадянській правовій доктрині;
- визначити вплив державницької теорії місцевого самоврядування на практику муніципального будівництва у пострадянських країнах.

Методи дослідження. У дисертації використано філософський діалектико-матеріалістичний підхід, за яким місцеве самоврядування розглядається як об'єктивна соціальна реальність, окрема підсистема публічної влади, що невпинно еволюціонує під тиском внутрішніх і зовнішніх

протиріч разом із всебічним розвитком державно організованого суспільства.

Дослідження проведене із застосуванням широкого спектру загальних і спеціальних методів пізнання. Зокрема, формулювання поняття державницької теорії місцевого самоврядування та виокремлення її основних напрямків (підрозділи 1.1, 1.2) здійснювалося на основі формально-правового (догматично-правового) методу дослідження з використанням способів формальної логіки (аналіз, синтез, класифікація тощо). Ці ж методи застосовувалися для виявлення прогалин і суперечностей у чинному законодавстві, що діє в досліджуваній сфері, для вироблення пропозицій щодо його удосконалення та для формулювання дефініцій (підрозділи 2.1 – 2.4).

При висвітленні витоків державницької теорії місцевого самоврядування та її обґрунтування у західноєвропейській правовій доктрині ХІХ ст. (підрозділ 1.1) та її розвитку у вітчизняній політико-правовій науці та практиці ХІХ – початку ХХ ст. (підрозділ 1.2) в основу було покладено історико-правовий метод. Порівняльно-правовий метод застосовувався для з'ясування питання про співвідношення положень вітчизняного законодавства про місцеве самоврядування та статус місцевих органів виконавчої із зарубіжними аналогами та вимогами міжнародно-правових стандартів у даній сфері (підрозділи 2.2, 2.4).

Використання системно-структурного методу дозволило більш чітко визначити взаємозв'язок між органами місцевого самоврядування та державним апаратом (підрозділи 2.2, 2.4). Кількісний вимір організації та діяльності місцевих органів влади за радянських часів (підрозділ 1.3) та в теперішній час (підрозділи 2.2, 2.4) був представлений за допомогою статистичного методу.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці вітчизняних і зарубіжних фахівців у сфері загальної теорії держави і права, конституційного і муніципального права, порівняльного правознавства, міжнародного та європейського права. Нормативною базою дисертації є конституції, закони і підзаконні акти України та зарубіжних країн (передусім, держав-членів ЄС), а також Європейська хартія місцевого самоврядування. Інформаційну базу дослідження посилюють політико-правова публіцистика, законопроекти та довідкові видання за обраною темою.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним загальнотеоретичним дослідженням становлення та розвитку державницької теорії місцевого самоврядування у правовій доктрині ХІХ-ХХІ ст., в якій обґрунтовано низку нових концептуальних положень і висновків, а також представлено практичні рекомендації з досліджуваних питань. До найбільш значущих із них належать такі:

вперше:

- запропоновано авторське визначення державницької теорії місцевого самоврядування як політико-правової теорії, що полягає у визнанні місцевого самоврядування низовою ланкою у

вертикалі державної влади, котра орієнтована на виконання державних справ локального масштабу і здійснюється представниками територіальних спільнот (громад); невід'ємною складовою державного апарату, децентралізованим державним управлінням на місцях, що здійснюється особами, обраними територіальними громадами;

- розкрито витоки державницької теорії місцевого самоврядування та її обґрунтування у західноєвропейській правовій доктрині XIX ст.; ця теорія тлумачиться як відповідь ліберальної європейської континентальної (передусім, німецької) політичної науки на процеси формування централізованої, бюрократизованої державності, що стали домінуючими в континентальній Європі на зламі 60-70-х років XIX ст.;

- продемонстровано роль і місце державницької теорії місцевого самоврядування у сучасній зарубіжній політико-правовій науці та практиці; продемонстровано, що ця теорія продовжує зберігати чільне місце в сучасній зарубіжній правовій науці, а в деяких конституціях четвертого покоління отримує поєднання з концепціями публічної влади, публічної адміністрації, публічного адміністрування, об'єднаного врядування і навіть із теорією демократії, за допомогою яких робиться спроба надати більш повну й всебічну характеристику як самому феномену муніципальної влади, так і її взаємодії з іншими видами (рівнями) суспільної влади;

- висвітлено відображення державницької теорії місцевого самоврядування у міжнародно-правових актах; встановлено, що в міжнародному праві використовується підхід, за якого органи публічної влади розмежовуються суто за територіальною ознакою – як складові єдиного апарату публічної влади; обґрунтовано, що такий підхід стосовно місцевого самоврядування є за своєю природою моністичним, а відтак може розглядатись як певна модифікація чи інтерпретація державницької концепції місцевого самоврядування;

- визначено вплив державницької теорії місцевого самоврядування на практику муніципального будівництва у пострадянських країнах; доведено, що протягом останніх 20-25 років у цих державах позначилася тенденція до одержавлення (етатизації) місцевого самоврядування, що виявилася в постійному збільшенні частки делегованих повноважень у загальному обсязі компетенції суб'єктів місцевого самоврядування і відповідно, розширенні обсягу державного контролю за виконанням делегованих повноважень;

удосконалено:

- наукові підходи до розуміння ролі й місця державницької теорії місцевого самоврядування у вітчизняній політико-правовій науці та практиці XIX – початку XX ст.; продемонстровано, що ця теорія була домінуючою не тільки у період «контрреформ» 1880-1890-х років, а з самого початку розробки земської реформи (1860-х років) і до розпаду Російської імперії, оскільки найбільш органічно «вписувалася» в загальну систему публічної влади в умовах абсолютизму, дозволяючи запроваджувати окремі елементи децентралізації до загалом

централізованого державного апарату;

- доктринальне розуміння співвідношення державницької теорії місцевого самоврядування з радянською державно-правовою доктриною та практикою; доведено, що радянська державно-правова доктрина і практика були проявом державницької теорії місцевого самоврядування, але відрізнялися класовим підходом, підпорядкуванням цілям і завданням розбудови комуністичного (безкласового) суспільства та поєднанням принципів повновладдя рад і демократичного централізму в організації та діяльності усієї системи органів публічної влади;

набули подальшого розвитку:

- наукові положення про прояви державницької теорії місцевого самоврядування у пострадянській правовій доктрині; продемонстровано, що попри домінування теорії муніципального дуалізму, державницька теорія зберігає свою актуальність і має чимало прихильників (М. В. Баглай, Г. В. Барабашев, В. І. Борденюк, М. І. Корнієнко, М. А. Краснов, Г. М. Чеботарьов та ін.);

- доктринальні підходи щодо вдосконалення територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні; запропоновано положення теоретико-методологічного характеру, спрямовані на поліпшення розпочатої реформи щодо децентралізації в Україні, зокрема:

а) принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування, закріплений у ст. 7 Конституції України 1996 р., може мати різне тлумачення залежно від обраної теорії місцевого самоврядування; зокрема, в інтерпретації державницької теорії цей принцип означає автономію суб'єктів місцевого самоврядування як децентралізованої підсистеми державного управління у межах їхньої компетенції та урядової політики;

б) автономія суб'єктів місцевого самоврядування означає, з одного боку, свободу владного волевиявлення з питань, віднесених до їх компетенції, а з іншого – неможливість скасування актів і рішень, прийнятих ними в межах своїх повноважень, інакше ніж у судовому порядку;

в) органи місцевого самоврядування та їх посадові особи є невід'ємною складовою державної адміністрації, складаючи її децентралізовану частину;

г) передача до компетенції органів місцевого самоврядування значної частини повноважень, що належать центральним органам виконавчої влади, має відбуватися у формі делегування, що потребує згоди відповідних органів місцевого самоврядування, супроводжується передачею відповідних матеріально-фінансових ресурсів, здійснюється згідно з принципом субсидіарності й не повинна призводити до фактичного порушення автономності органів місцевого самоврядування;

д) місцеве самоврядування має бути спроможним на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою; така спроможність передбачає забезпеченість необхідними кадровими, матеріально-фінансовими, організаційними та правовими ресурсами;

е) Уряд має здійснювати ефективний контроль за відповідністю актів і рішень, що приймаються суб'єктами місцевого самоврядування на виконання делегованих повноважень, Конституції та законам України; опосередкований урядовий контроль (нагляд) за такими актами і рішеннями суб'єктів місцевого самоврядування доцільно покласти на префектів; урядовий контроль не може стосуватися виконання власних повноважень місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки і пропозиції, котрі містяться в дисертації, можуть бути використані:

- у науково-дослідних цілях – як основа для подальшого дослідження доктринальних засад місцевого самоврядування;

- у правотворчій діяльності – при вдосконаленні муніципального законодавства України, як доктринальна основа для продовження реформи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні;

- у навчальному процесі – при підготовці навчальних матеріалів з дисциплін «Конституційне право України», «Муніципальне право», «Державне право зарубіжних країн», «Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні».

Апробація результатів дисертації. Дисертаційна робота обговорювалася на науковому семінарі НДІ державного будівництва і місцевого самоврядування НАПрН України. Основні положення і висновки дисертації були оприлюднені на трьох наукових форумах: XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Від громадського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 21 квітня 2017 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції з європейського права «Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку» (м. Харків, 15 травня 2019 р.), круглому столі «Державотворчі процеси в Україні та зарубіжних країнах: історичний аспект» (до 1000-річчя з початку правління Ярослава Мудрого) (м. Харків, 2019 р.); XXIV науково-практичній конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції» (м. Харків, 30 травня 2020 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладені в 10 наукових працях, з яких 6 наукових статей (5 статей опубліковано у фахових виданнях України, 1 – у науковому виданні зарубіжної держави), та 4 тезах доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях і круглому столі.

Структура дисертації складається зі вступу, двох розділів, поділених на 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, з яких основного тексту – 183 сторінки, додатки розміщено на 3 сторінках. Список використаних джерел становить 292 найменування..

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, визначаються ступінь її наукової розробленості, мета і задачі роботи, її методологічна основа, предмет і об'єкт дослідження, практичне значення отриманих результатів та їх апробація, основні положення, що виносяться на захист.

Розділ 1 «Становлення та розвиток державницької теорії місцевого самоврядування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Витоки державницької теорії місцевого самоврядування та її обґрунтування у західноєвропейській правовій доктрині XIX ст.»* робиться спроба з історико-правових позицій розкрити становлення і розвиток даної теорії у працях представників європейської континентальної (передусім, німецької) політичної науки. Обґрунтовується думка, що фундаментом державницької теорії стали феодальна теорія народного суверенітету та принцип субсидіарності, розроблені на початку XVII ст. Й. Альтузіусом, а також концепція «народоправних громад» Р.-Л. д'Аргенсона як певної ієрархії соціально-політичних структур (від сільських громад і міських комун, які здобули самоврядування, до союзу, яким є держава), створених на договірних засадах. Д. де Немур запропонував систему муніципалітетів, які мали ієрархічно стояти один над одним (комуна – округ – провінція) на чолі з головним муніципалітетом – державою; це була концепція самоврядних громад, що передбачала їх включення до системи державної влади. Однак найбільший внесок у доктрину «народоправних громад» було зроблено автором теорії народного суверенітету та суспільного договору Ж.-Ж. Руссо. Основоположниками державної теорії самоврядування вважаються Л. фон Штейн і Р. фон Гнейст, хоча ще до появи їхніх праць деякі вчені, зокрема, І. Аретин і К. Роттек не заперечували публічно-правовий характер завдань, покладених на органи місцевого самоврядування, і публічно-правову природу цих структур. Л. Штейн у місцевому самоврядуванні вбачав особливий суб'єкт права, що вступає з державою в правові відносини. Натомість Р. Гнейст пов'язував місцеве самоврядування із системою почесних і безоплатних посад. Головна заслуга Л. Штейна і Р. Гнейста полягає у з'ясуванні того, що не існує особливих громадських справ, а всі публічно-правові справи, в т.ч. й справи громадські, є державними. Активну участь у розробці державницької теорії місцевого самоврядування брали й такі відомі західні вчені, як Ф. Гудноу, Г. Єллінек, П. Лабанд, Р. фон Моль та інші.

У підрозділі 1.2 *«Державницька теорія місцевого самоврядування у вітчизняній політико-правовій науці та практиці XIX – початку XX ст.»* демонструється, як російські дореволюційні вчені, перебуваючи під впливом німецького конституціоналізму, висловили підтримку постулатів названої теорії та втілили її у земській та міській реформах. На підставі наявних архівних джерел доведено, що державницька концепція стала домінуючою у вітчизняній політико-правовій доктрині не з 1880-1890-х років, як це прийнято вважати вітчизняними істориками, а принаймні на

20 років раніше, із самого початку розробки муніципальних реформ. Адже архівні матеріали переконливо свідчать про те, що граф П. О. Валуєв, граф Д. А. Толстой, барон М. А. Корф, сенатор М. П. Семенов та інші безпосередні розробники та учасники тогочасних реформ були прибічниками саме державницької теорії місцевого самоврядування як такої, що найбільш органічно «вбудовує» місцеве самоврядування в тогочасну систему абсолютизму. Висвітлюються погляди В. П. Безобразова, О. І. Васильчикова, О. Д. Градовського, П. П. Гронського, В. В. Івановського, М. М. Коркунова, І. І. Лазаревського, М. І. Свешнікова, Б. М. Чичеріна та інших провідних дореволюційних державознавців, котрі були прихильниками державницької теорії.

У підрозділі 1.3 «Державницька концепція місцевого самоврядування і радянська державно-правова доктрина та практика» доводиться, що за умов комплексного підходу до розуміння демократичного централізму він цілком «поєднується» із місцевим самоврядуванням, більше того – поєднується досить органічно, забезпечуючи єдність публічної влади і правового простору в межах державної території і водночас реальну можливість пересічних громадян брати участь у вирішенні питань як місцевого, так і загальнодержавного значення. Підкреслюється, що теза про ліквідацію місцевого самоврядування в Росії після революційних подій 1917 р. не знаходить належного підтвердження. Навпаки, видається правильним твердження про те, що місцеве самоврядування в Радянській Росії виявилось «вбудованим» у систему державного управління, зберігши при цьому власні компетенційні основи у вигляді категорії «місцеві потреби» і повноважень щодо вирішення питань, які мають суто місцеве (для даної території) значення. Обґрунтовується думка, що радянська державно-правова доктрина і практика є проявом державницької концепції місцевого самоврядування, але відрізняється класовим підходом та поєднанням принципів повновладдя рад і демократичного централізму в організації та діяльності усієї системи органів публічної влади.

Розділ 2 «Державницька теорія місцевого самоврядування в сучасній правовій доктрині та практиці» складається з чотирьох підрозділів. Зокрема, у підрозділі 2.1. «Державницька теорія місцевого самоврядування в сучасній зарубіжній політико-правовій науці» обґрунтовується думка про те, що названа теорія не тільки продовжує існувати, але й динамічно розвивається фактично на всіх континентах, подекуди навіть утримуючи домінуюче становище. На прикладі наукових праць таких представників західної політико-правової думки, як Й. Мейер, С. Монтін, Л. Пратчетт, Г. Сиджвік, К. Стоун, К. Хоффманн демонструється сучасний діапазон проблем територіальної організації влади в державі, котрі вирішуються на основі державницької теорії місцевого самоврядування. Звертається увага на низку політологічних концепцій, котрі примикають до державницької теорії місцевого самоврядування або ґрунтуються на ній в частині територіальної організації влади, зокрема неомарксизм, інструменталізм, структуралізм, теорія «машин росту», теорія міських політичних режимів тощо. Відзначено, що прибічникам

державницької теорії місцевого самоврядування притаманний раціоналістичний, виважений підхід до досліджуваних явищ, що спирається на закономірності розвитку людської цивілізації та об'єктивне сприйняття політико-правової реальності.

У підрозділі 2.2. «Відображення державницької теорії місцевого самоврядування у міжнародно-правових актах та зарубіжному законодавстві» доводиться повсюдне використання даної теорії при регулюванні транскордонних і внутрішньодержавних відносин за участю локальних спільнот та обраних ними органів. Відзначено, що наявність розгалуженої мережі міжнародних об'єднань органів місцевого самоврядування та цілої низки міжнародно-правових актів, присвячених місцевому самоврядуванню, приводить до того, що дедалі більше авторів визнають міжнародну правосуб'єктність органів місцевого самоврядування. Перехід від «*government*» до «*governance*» означає перехід від ієрархічного управління публічними справами з боку централізованого державного апарату до врядування на основі міжсекторного партнерства і багаторівневого механізму розробки політики, що супроводжується диверсифікацією інституційних механізмів і методів управління. Важливим елементом належного врядування є місцеве самоврядування як система форм та інституцій публічної влади, що здійснюється від імені та в інтересах територіальних спільнот. У зарубіжній літературі такий розвиток місцевого управління у напрямку горизонтальної інтеграції пояснюється або переходом від «*government*» до «*governance*», або ж висновком про те, що старі й нові моделі співіснують у «гібридному стані» в найрізноманітніших комбінаціях. Ці нові моделі також були концептуалізовані, наприклад, як інтерактивне врядування, мережеве врядування та спільне (багаторівневе) врядування.

У підрозділі 2.3. «Державницька теорія місцевого самоврядування у пострадянській правовій доктрині» стверджується, що незважаючи на домінування концепції муніципального дуалізму в сучасній теорії та практиці муніципального будівництва, державницька теорія зберігає серйозні позиції. Зокрема, в пострадянській муніципально-правовій науці прибічниками державницької теорії є М.В. Баглай, Г. В. Барабашев, В.І. Борденюк, М. І. Корнієнко, Г. М. Чеботарьов, В. М. Шаповал та інші. Відзначено, що на зміну моністичному підходу, притаманному радянському державознавству, який визнавав тільки один вид публічної влади – державну владу, у пострадянській юриспруденції прийшов плюралістичний підхід, який визнає багатоманітність форм публічної влади, зокрема розрізняє суверенну державну владу і несуверенні форми публічної влади – владу місцевого самоврядування (муніципальну) та владу автономних утворень. Обґрунтовується теза про те, що державницька концепція місцевого самоврядування в її сучасній інтерпретації не тільки не втратила актуальності, але й має потенціал, аби згодом здобути домінуючі позиції у вітчизняній конституційно-правовій науці та стати доктринальною основою для подальшого удосконалення територіальної організації влади в Україні.

У підрозділі 2.4. «Вплив державницької теорії місцевого самоврядування на практику муніципального будівництва у пострадянських країнах» розкрито концептуальні особливості наявних моделей взаємодії державного апарату з місцевим самоврядуванням, а також основні напрямки реформування територіальної організації влади та місцевого самоврядування у названих державах. Зазначено, що поступово в пострадянських державах на конституційному рівні закріплюються взаємовідносини між центральними і місцевими органами та проголошуються такі принципи даних відносин: розмежування повноважень державної влади та місцевого самоврядування; єдність і цілісність державної території; організаційна та економічна самостійність органів місцевого самоврядування з предметів їх відання; поєднання централізації та децентралізації у здійсненні публічної влади; відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед державою. Спираючись на державницьку теорію місцевого самоврядування, запропоновано декілька положень теоретико-методологічного характеру, спрямованих на поліпшення розпочатої реформи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе для загальнотеоретичної юриспруденції завдання щодо виявлення сутності державницької теорії місцевого самоврядування, основних причин та умов її формування, основних різновидів і тенденцій розвитку, а також можливостей практичного застосування в процесі здійснення реформи територіальної організації публічної влади та місцевого самоврядування в Україні.

У результаті проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Сутність державницької теорії місцевого самоврядування полягає у визнанні місцевого самоврядування низовою ланкою у вертикалі державної влади, що орієнтована на виконання державних справ локального масштабу і здійснюється представниками територіальних спільнот (громад). Іншими словами, державницька теорія розглядає місцеве самоврядування як невід'ємну складову державного апарату, децентралізоване державне управління на місцях, що здійснюється особами, обраними територіальними громадами. За такого підходу місцеве самоврядування – це лише одна з форм організації місцевого державного управління, що має певну дискрецію у вирішенні місцевих питань у межах наданої компетенції та має здійснюватися не посланцями центрального уряду, а безпосередньо місцевим населенням або його представниками.

2. Державницька теорія самоврядування має політико-правовий зміст, оскільки вперше позначила політичний аспект місцевого самоврядування, його владний характер, правову форму діяльності та можливість виходу в своїй компетенції за межі суто господарських завдань. Прихильники цієї теорії традиційно розглядають місцеве самоврядування як одну з форм

організації державного управління на місцях, що володіє певною автономією у вирішенні місцевих питань. Проте місцеве самоврядування в їх інтерпретації виступає перш за все частиною єдиного державного механізму, елементом цілісної структури державного управління (врядування).

3. При централізованому державному управлінні, побудованому на принципі ієрархії, державні чиновники позбавлені ініціативи й самостійності. Вони не залежать від місцевого населення, оскільки йому не підконтрольні й не підзвітні. За даних умов передача деяких повноважень державного управління до компетенції місцевих громад та створюваних ними органів з точки зору представників державницької теорії необхідна для того, щоб забезпечити більш ефективно й прозоре прийняття рішень на місцевому рівні. Державницька теорія місцевого самоврядування спирається на доктрину «народних» громад, що була сформована в межах класичної політичної філософії XVII-XVIII століть і розглядала локальні територіальні спільноти як складові частини народу, котрому належить суверенітет. У даному контексті державницька теорія місцевого самоврядування може розглядатись як логічне продовження теорії народного самоврядування та парламентського правління на рівень територіальних одиниць і локальних політичних спільнот.

4. Державницька теорія місцевого самоврядування була розроблена європейською континентальною (передусім, німецькою) політичною наукою на зламі 60-70-х років XIX століття і первинно мала два напрямки (підтеорії): юридичний, що розглядав місцеве самоврядування як систему місцевих суб'єктів державного управління (громад і їхніх органів), які виступають своєрідними автономними юридичними особами у правовідносинах із центральним урядом, і політичний, котрий акцентував увагу на тому, що місцеве самоврядування здійснюється не призначуваними з центру чиновниками, а поважними й заможними людьми із середовища місцевого населення. З початку XX століття, в умовах демократизації суспільного життя та повсюдного визнання державами принципів рівноправності та верховенства права юридичний напрям став домінуючим у межах державницької теорії місцевого самоврядування.

5. Наприкінці 80-х років XIX століття державницька концепція стала домінуючою в державно-правовій науці на Європейському континенті, що було зумовлено, з одного боку, доцентровими процесами формування нових (Германської, Австро-Угорської) та реформування старих (зокрема, Російської) імперій, а з іншого – негативними наслідками реалізації громадівської концепції місцевого самоврядування, що призвела до зростання сепаратистських настроїв і втручання муніципальних органів у політичну сферу.

6. Підтримку постулатів державницької теорії місцевого самоврядування висловила й переважна більшість російських дореволюційних вчених. Це й не дивно, адже російська державно-правова думка кінця XIX – початку XX ст. (власне, як і австро-угорська) значною мірою

перебувала під впливом німецького ліберального конституціоналізму і виходила з моністичного розуміння публічної влади та публічних справ. Її прибічники спиралися на постулат про неподільність суверенітету, а відтак обґрунтовували неможливість співіснування поряд із державною суверенною владою будь-якої іншої публічної влади. Загалом формування державницької теорії місцевого самоврядування на вітчизняному ґрунті (як і вітчизняного конституціоналізму в цілому) здійснювалося в рамках ідей, доктрин і теоретичних побудов західноєвропейської науки. Втім позиції вітчизняних прибічників державницької концепції місцевого самоврядування завжди враховували специфіку власних (внутрішньодержавних) громадсько-політичних, соціально-економічних та духовно-культурних реалій.

7. Державницька теорія місцевого самоврядування була домінуючою у вітчизняній політико-правовій науці та практиці XIX – початку XX ст., адже вона найбільш органічно «вписувалася» в загальну систему публічної влади в умовах абсолютизму, дозволяючи запроваджувати окремі елементи децентралізації до загалом централізованого державного апарату. То ж цілком закономірно, що саме вона була покладена в основу всіх реформ територіальної організації влади, здійснених у Російській імперії протягом 1860–1890-х років, а відтак сприяла її модернізації за західноєвропейським (передусім – пруським) зразком.

8. Політична практика та теоретичні обґрунтування дослідників XIX – початку XX ст. зробили місцеве самоврядування невід’ємним атрибутом вітчизняного державного устрою, що об’єднує державні і громадські інтереси з метою облаштування гідного життя кожної людини і суспільства в цілому. Основоположні ідеї державницької теорії місцевого самоврядування як особливої форми (моделі) організації державного управління на місцях не втратили своєї актуальності й після руйнації Російської імперії. Зокрема, ця теорія заклала підвалини для радянської моделі організації державної влади. При цьому теза про ліквідацію місцевого самоврядування в Росії після революційних подій 1917 р. не знаходить належного підтвердження. Навпаки, видається правильним твердження про те, що місцеве самоврядування в Радянській Росії виявилось «вбудованим» у систему державного управління, зберігши при цьому власні компетенційні основи у вигляді категорії «місцеві потреби» і повноважень щодо вирішення питань, які мають суто місцеве (для даної території) значення. Декларативне невизнання місцевого самоврядування як «буржуазного вчення» не змінювало юридичної природи місцевих органів радянської влади як частини єдиного державного (радянського) механізму, що формувалася місцевим населенням і вирішувала питання місцевого значення. Відмітні риси цієї системи – заідеологізованість і підпорядкування принципу демократичного централізму не спроможні були змінити юридичну природу місцевих рад і їхніх виконавчих органів, державний характер яких визнавався й закріплювався офіційно.

9. Радянська державно-правова доктрина і практика є проявом державницької теорії

місцевого самоврядування, але відрізняється класовим підходом, підпорядкуванням цілям і завданням розбудови комуністичного (безкласового) суспільства та поєднанням принципів повновладдя рад і демократичного централізму в організації та діяльності усієї системи органів публічної влади. Термін «місцеве самоврядування» вживався для характеристики буржуазних місцевих органів публічної влади, а тому з класових позицій вважався некоректним стосовно місцевих органів влади пролетаріату (згодом – усього трудового народу). Тому лише після остаточної перемоги соціалізму увійшов у широкий вжиток термін «соціалістичне самоврядування народу» як альтернатива «місцевому самоврядуванню» капіталістичних держав. При цьому неухильне зміцнення й розширення соціалістичного самоврядування народу розглядалося як стратегічний шлях розбудови безкласового і бездержавного комуністичного суспільства, в якому отримає розвиток громадське комуністичне самоврядування. Теорія і практика радянського будівництва (як процесу наукової організації роботи рад усіх рівнів) сформувала базові підходи до багатьох принципів організації та діяльності, форм і методів функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів, які на практиці виявили свою ефективність і закріплені чинним муніципальним законодавством України.

10. Державницька концепція місцевого самоврядування має значний гносеологічний та праксеологічний потенціал, який може бути успішно реалізований в процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Зміст і поширення цієї теорії на сьогодні не має «прив'язки» до конкретної системи чи моделі місцевого самоврядування, форми державного устрою, ідеологічних уподобань тощо. Водночас дана концепція цілком узгоджується з процесами децентралізації та деконцентрації, що отримали характер глобальної тенденції з кінця ХХ ст. Вона не тільки не суперечить ідеалам демократії, а навіть може бути використана в якості ефективного інструмента демократичних перетворень.

11. Державницька концепція місцевого самоврядування руйнує штучні перешкоди між різними підсистемами публічної влади, забезпечуючи єдність державної території, державної політики і державної влади. Вона усуває суперечність між принципами державного суверенітету і самостійності місцевого самоврядування, між повновладдям народу і владою територіальних громад. Основний постулат державницької теорії місцевого самоврядування, а саме, що «місцеве самоврядування є особливим рівнем деконцентрації влади в державі, наявність якого дозволяє врахувати місцеві інтереси» залишається незмінним і для сучасного етапу розвитку теорії місцевого самоврядування. З урахуванням цього визначення шляхів реалізації державницької концепції місцевого самоврядування в процесі муніципального будівництва в Україні є перспективним напрямком подальших досліджень у даній сфері.

12. Вхідження України у світове співтовариство супроводжується визнанням та імплементацією в національне законодавство міжнародно-правових стандартів; повною мірою це

стосується й міжнародних (передусім – європейських) стандартів місцевого самоврядування. При цьому міжнародне право як право консенсусне, договірне не нав'язує суверенним державам – учасникам міжнародного співробітництва якихось доктринальних рамок чи стереотипів щодо розуміння місцевого самоврядування, його організації та співвідношення з державним апаратом. Як наслідок, у міжнародно-правових актах вживаються ті терміни й підходи, котрі можуть слугувати «спільним знаменником» для національних правових систем для розбудови демократичного врядування на своїй території. Саме таким «спільним знаменником» у контексті предмета нашого дослідження виявився підхід, за якого органи публічної влади розмежовуються суто за територіальною ознакою – як складові єдиного апарату публічної влади. Такий підхід стосовно місцевого самоврядування є за своєю природою моністичним, а відтак може розглядатись як певна модифікація чи інтерпретація державницької концепції місцевого самоврядування. В її основі лежить уявлення про державу як складну, диверсифіковану по вертикалі та горизонталі систему органів публічної влади, поєднаних відносинами субординації та/або координації, виборних і призначуваних, одноосібних і колегіальних, загальнодержавних і місцевих, які спільно забезпечують вирішення суспільно значущих питань в інтересах місцевого населення та народу в цілому.

13. У деяких конституціях четвертого покоління спостерігається поєднання державницької теорії місцевого самоврядування з концепціями публічної влади, публічної адміністрації, публічного адміністрування, об'єднаного врядування і навіть із теорією демократії, за допомогою яких робиться спроба надати більш повну й всебічну характеристику як самому феномену муніципальної влади, так і її взаємодії з іншими видами (рівнями) суспільної влади. Враховуючи досить міцні позиції державницької теорії місцевого самоврядування в зарубіжному конституціоналізмі та наявність в Україні гіпертрофованої системи місцевого управління, незавершеність процесів децентралізації публічної влади та транзитивний характер вітчизняної демократії, вважаємо, що для жорсткого виведення системи місцевого самоврядування за межі державного апарату поки що немає достатніх ані доктринальних, ані нормативних, ані фактичних підстав.

14. В якості альтернативи пропонується інтегральний, нормативно-реалістичний підхід до проблеми співвідношення системи органів місцевого самоврядування з державним апаратом. Цей підхід полягає в тому, що система органів місцевого самоврядування розглядається як підсистема публічної влади, яка функціонує на рівні територіальних одиниць в умовах децентралізації та диференціації державної влади. Такий підхід вже простежується у вітчизняному й зарубіжному конституційному законодавстві, котре, виходячи з цілком прагматичних позицій, не формалізує жодну з концепцій місцевого самоврядування. У підсумку місцеве самоврядування виступає як елемент багаторівневого врядування («multilevel governance»), надаючи всій системі додаткової

гнучкості, демократизму і здатності на оперативний відгук на локальні проблеми, водночас не порушуючи її цілісності. Державницька концепція місцевого самоврядування в її сучасній інтерпретації не тільки не втратила актуальності, але й має потенціал, аби згодом здобути домінуючі позиції у вітчизняній конституційно-правовій науці та стати доктринальною основою для подальшого удосконалення територіальної організації влади в Україні.

15. Аналіз муніципального законодавства держав-учасниць СНД показує, що в багатьох країнах колишнього СРСР муніципальні ради так чи інакше залежать від держави. Така залежність насамперед визначається прагненням держави до підтримки територіальної цілісності відповідно до загальнодержавної політики. Саме ця обставина сприяє розвитку в більшості держав-учасниць СНД змішаної системи місцевого самоврядування та місцевого управління (за винятком Республіки Білорусь та Республіки Казахстан). Протягом останніх 20-25 років у державах-учасницях СНД позначилася тенденція до одержавлення (етатизації) місцевого самоврядування. Це виявляється в постійному збільшенні частки делегованих повноважень у загальному обсязі компетенції відповідних суб'єктів місцевого самоврядування і відповідно, розширенні обсягу державного контролю за виконанням делегованих повноважень. Названі тенденції певною мірою притаманні й Україні, де, попри декларовані цілі посилення самостійності й спроможності місцевого самоврядування, мають місце прояви одержавлення місцевого самоврядування, підпорядкування його нормам, що стосуються державного апарату і максимально «навантажити» його делегованими повноваженнями, часто-густо без надання адекватної матеріально-ресурсної бази.

16. Місцевому самоврядуванню належить важлива роль в реалізації одного з головних завдань сучасності – поєднанні в єдине ціле інтересів держави, суспільства та особи, оскільки головний сенс, сутність місцевого самоврядування полягає в тому, щоб на рівні кожної окремо взятої особи здійснювати гармонізацію прав і свобод людини і громадянина з інтересами держави і суспільства. Саме така спрямованість місцевого самоврядування відповідає ідеям сучасної демократичної, правової, соціальної держави, найвищою соціальною цінністю якої є людина, її права і свободи. Місцеве самоврядування виступає посередником у реалізації невирішеної проблеми державної політики, державної функції щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Означене цілепокладання цілком узгоджується з державною теорією місцевого самоврядування, лише посилюючи соціальну спрямованість останнього.

17. Державницька теорія місцевого самоврядування відтіняє високу соціально-політичну і духовно-виховну місію місцевого самоврядування. З точки зору даної теорії місцеве самоврядування покликане знімати політичне відчуження держави від суспільства – проблему, котра існувала віками, з моменту виникнення держави, і дотепер не втратила своєї гостроти. Місцеве самоврядування привчає людей до відповідальності і тому сприяє подоланню

традиційного вітчизняного патерналізму, сприяє формуванню громадянської політичної культури і нового типу особистості – активної, ініціативної, котра не покладається цілком на державу; особистості, більшою мірою прихильної цінностям свободи. У даному контексті місцеве самоврядування є школою активного громадянства і формує локальний вимір демократії участі.

18. Однією з найважливіших проблем розвитку української державності на сучасному етапі є реформа місцевого самоврядування. Доктринальною основою таких реформ може слугувати й державницька теорія місцевого самоврядування. Ця теорія є не рудиментом муніципальних реформ кінця XIX ст., а робочим і досить ефективним інструментом для здійснення інституційно-функціональних та системно-структурних перетворень у частині децентралізації публічної влади. З урахуванням її концептуальних положень на фундаменті місцевого самоврядування може бути побудована публічно-владна вертикаль як загальнодержавного, так і регіонального значення. Важливе призначення місцевого самоврядування в сучасних умовах – «цементувати» державну систему управління української унітарної держави, зміцнювати українську державність. У даному контексті вважаємо таким, що не відповідає соціальному призначенню місцевого самоврядування твердження про те, ніби воно має поставити межі державної влади. З нашої точки зору, принципово неправильним було б протиставляти місцеве самоврядування і державність. Як засвідчує історичний досвід самоврядування в Україні та за кордоном, гарантом становлення й розвитку місцевого самоврядування виступає саме держава. Органи місцевого самоврядування самостійно вирішують віднесені до їх компетенції питання життєдіяльності місцевих співтовариств. Це дозволяє національним і регіональним органам сконцентруватися на відповідальних для них питаннях загального керівництва, координації та контролю.

19. Муніципальна влада за наявності фінансово-економічних гарантій, покликана задовольняти основні, істотні потреби населення, може стати стабілізуючим фактором у разі соціальних криз. Значення місцевого самоврядування в сучасних умовах України визначається його можливостями як інтегруючого фактору: воно об'єднує людей, котрі проживають в кордонах муніципального утворення, надаючи рівні можливості для вирішення спільних проблем, незалежно від соціального статусу індивідів, їх національної приналежності, політичних уподобань тощо. Робота в органах місцевого самоврядування може стати механізмом відбору нової генерації української політичної еліти – це будуть молоді енергійні політики, управлінці, котрі пройшли «сито» муніципальних виборів, знають реальні проблеми населення і продемонстрували вміння ефективно їх вирішувати.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові публікації, у яких відображено основні результати дисертації:

1. Стещенко Л. С. Витоки державницької теорії місцевого самоврядування. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 31. С. 133-146.

2. Говоруха Л. С. Державницька концепція місцевого самоврядування і радянська державно-правова доктрина та практика. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 36. С. 316-339.

3. Говоруха Л. С. Державницька теорія місцевого самоврядування в сучасній політико-правовій доктрині. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 38. С.242-258.

4. Говоруха Л. С. Вдосконалення конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні в аспекті децентралізації влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 37. С. 314-326.

5. Говоруха Л. С. Співвідношення системи органів місцевого самоврядування з державним апаратом: нормативно-реалістичний підхід. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 2. Vol. 1. С. 51-57.

6. Говоруха Л. С. Відображення державницької теорії місцевого самоврядування у міжнародно-правових актах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 37-41. URL: http://lsej.org.ua/5_2020/9.pdf.

Наукові праці, які відображають апробацію матеріалів дисертації:

7. Стешенко Л. С. Деволюція як головна форма децентралізації в Україні. *Від громадянського суспільства – до правової держави: тези доповідей XIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 21 квітня 2017 р.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. С. 292-294.

8. Говоруха Л.С. Демократизація і децентралізація в контексті імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку: зб. наук. статей за матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. з європейського права, м. Харків, 15 травня 2019 р.* / редкол. А.П. Гетьман, І.В. Яковюк та ін. Харків, 2019. С. 141-145.

9. Говоруха Л. С. Державницька теорія місцевого самоврядування в сучасній зарубіжній правовій науці та практиці. *Державотворчі процеси в Україні та зарубіжних країнах: історичний аспект (до 1000-річчя з початку правління Ярослава Мудрого): матер. круглого столу.* Харків: ФОП Бровін О.В., 2019. С. 129-131.

10. Говоруха Л. С. Вплив державницької теорії місцевого самоврядування на практику муніципального будівництва. *Теорія та практика сучасної юриспруденції: матер. XXIV наук.-практ. конф., м. Харків, 30 травня 2020 р.* Харків, 2020. С. 35-36.

АНОТАЦІЯ

Говоруха Л. С. Державницька теорія місцевого самоврядування у правовій доктрині XIX-XXI ст. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. Харків, 2021.

Дисертацію присвячено виявленню сутності державницької теорії місцевого самоврядування, основних причин та умов її формування, основних різновидів і тенденцій розвитку, а також можливостей практичного застосування в процесі здійснення реформи територіальної організації публічної влади та місцевого самоврядування в Україні.

Розкрито витоки державницької теорії місцевого самоврядування та її обґрунтування у західноєвропейській правовій доктрині XIX ст. Визначено роль і місце цієї теорії у вітчизняній політико-правовій науці та практиці XIX – початку XX ст. Висвітлено відображення державницької теорії місцевого самоврядування у міжнародно-правових актах та зарубіжному законодавстві, розкрито її прояви у пострадянській правовій доктрині.

Ключові слова: місцеве самоврядування, місцеве управління, теорії місцевого самоврядування, муніципальна влада, публічна влада, публічне управління.

АННОТАЦІЯ

Говоруха Л. С. Государственническая теория местного самоуправления в правовой доктрине XIX-XXI вв. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2021.

Диссертация посвящена выявлению сущности государственнической теории местного самоуправления, основных причин и условий ее формирования, основных разновидностей и тенденций развития, а также возможностей практического применения в процессе осуществления реформы территориальной организации публичной власти и местного самоуправления в Украине.

Раскрыты истоки государственнической теории местного самоуправления и ее обоснование в западноевропейской правовой доктрине XIX в. Определены роль и место государственнической теории местного самоуправления в отечественной политико-правовой науке и практике XIX – начала XX веков. Освещено отражение государственнической теории местного самоуправления в международно-правовых актах и зарубежном законодательстве, раскрыты ее проявления в постсоветской правовой доктрине.

Ключевые слова: местное самоуправление, местное управление, теории местного самоуправления, муниципальные власти, публичная власть, общественное управление.

SUMMARY

Govorukha L. S. State theory of local self-government in the legal doctrine of the XIX-XXI centuries. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

The thesis for a candidate degree by the specialty 12.00.01 «Theory and history of state and law; history of political and legal doctrines». – Yaroslav Mudriy National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2021.

The dissertation is devoted to revealing the essence of the state theory of local self-government, the main reasons and conditions of its formation, the main varieties and tendencies of development, as well as possibilities of practical application in the process of reforming the territorial organization of public power and local self - government in Ukraine.

The origins of the state theory of local self-government and its substantiation in the Western European legal doctrine of the XIX century are revealed. The role and place of the state theory of local self-government in the domestic political and legal science and practice of the XIX - early XX centuries are determined. The correlation of the state theory of local self-government with the Soviet state and legal doctrine and practice is clarified. The reflection of the state theory of local self-government in international legal acts and foreign legislation is highlighted. Manifestations of the state theory of local self-government in the post-Soviet legal doctrine are revealed. The influence of the state theory of local self-government on the practice of municipal construction in the post-Soviet countries is determined.

Attention is drawn to the fact that the recognition of local self-government as a decentralized form of public administration is purely doctrinal in nature and does not require any changes to the Constitution or current legislation of Ukraine. It is noted that the principle of recognition and guarantee of local self-government, enshrined in Art. 7 of the Constitution of Ukraine of 1996, may have different interpretations depending on the chosen theory of local self-government; in particular, in the interpretation of state theory.

Key words: local self-government, local government, theories of local self-government, municipal power, public power, public administration.

Підписано до друку 10.03. 2021. Формат 60х90 1/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам № 858

Друкарня
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77